

tatis motiva cognoscere non possunt nisi per aliorum explicationes; at semper timendum est ne ab aliis decipiantur: ergo.

R. Nego min. Plebeii enim et imperiti homines non nisi per aliorum explicationes cognoscunt facta præterita, v. g., existentiam imperii Romani, victorias Alexandri vel Julii Cæsaris: attamen de illis factis non dubitant. Cum enim videant quoscumque doctos ea unanimiter asserentes, facile comperiunt inter eos nullam esse collusionem, ac proinde de hujusmodi factorum veritate minime dubitant. Porro eadem certitudine cognoscere possunt motiva credibilitatis religionis nostræ, nempe miracula et prophetias; quotidie namque audiunt parochos aliosque doctos ea facta supernaturalia constanter et unanimiter docentes, asserentes et ab objectis incredulorum vindicantes: atqui, hoc posito, ea ut certa habere debent; clare enim percipere possunt parochos et alios doctos illa asserentis non esse impostores, impossibile esse illos inter se ad decipiendum collusisse. Præterea, si quid falsi dicerent, hæretici, schismatici, mali sacerdotes, innumeri fideles qui etiam sunt docti, totis viribus statim reclamarent. Ergo.

Inst. 2º. Absurdum est credere objecta ab aliis tantum intellecta: at in hac hypothese plebeii et imperiti credent objecta ab aliis tantum intellecta: ergo.

R. Dist. maj. Si de veritate illorum objectorum aliunde non constet, *concedo*; si de veritate illorum aliunde infallibiliter constet, *nego maj.* Etenim nulla est absurditas credere objecta in seipsis non intellecta, si aliunde de illorum veritate nullum moveri possit dubium; verum de veritate objectorum quæ revelata sunt ita per motiva credibilitatis constare potest, ut circa illa nullum dubium moveri queat: ergo.

Inst. 3º. Absurdum est objecta per alienos oculos videre: ergo *a pari*, etc.

R. Dist. ant. Absurdum est, etc. si oculi nostri sint sani et objecta præsentia, *concedo*; si oculi sint vitiiati, vel si objecta sint a longe posita, *nego ant.* Equidem ab-

surdum esset objecta per alienos oculos videre, si oculi nostri essent sani et objecta præsentia: at si oculi nostri sint vitiiati, non absurdum est objecta per alienos oculos videre: imo absurdum esset ea negare, quamvis testes oculati assererent illa existere et esse talia vel talia: at in rebus religionis, circa quas cæci sumus, non minus absurde Deo loquenti denegaretur assensus. Ergo.

Inst. 4º. Pagani et Mahumetani non magis dubitare debent de sacerdotum suorum sinceritate quam apud nos plebeii et imperiti: si ergo sola via auctoritatis admitenda sit, nullo modo a tenebris errorum suorum exire poterunt.

R. Nego ant. Nam facta quæ in favorem religionis christianæ narrantur, tam sensibilia, clara et splendida sunt, doctrina illius tam sapiens, pura et sancta est, ut omnes facile percipiant sacerdotes non esse deceptos nec deceptores: atqui tales veritatis characteres non reperiuntur in paganismo nec in mahumetismo, ut unicuique etiam leviter attendenti patebit; undique enim et in dogmatibus et in factis evidens manifestatur absurditas. Ergo nulla est paritas.

CAPUT TERTIUM.

DE CHARACTERIBUS QUIBUS EXISTENTIA REVELATIONIS CERTO CONSTARE POTEST.

Respectu illius cui immediate Deus loquitur, nullum requiritur signum externum: eodem modo enim Deus veritates supernaturales nobis manifestare potest, quo nobis communicat veritates naturales, v. g., omnes circuli radios esse æquales: id est, efficere potest ut tam infallibiliter judicemus ipsum nobis loqui interne, quam certo percipimus veritates evidentes. Ergo.

At non tenemur fidem iis omnibus adhibere qui præ-

tendunt se a Deo fuisse missos et nomine ejus loqui; requiruntur notæ quibus prudenter judicemus eos non esse deceptos aut deceptores; notæ autem illæ duplicis sunt generis; aliæ sunt negativæ et aliæ positivæ.

Notæ negativæ sunt quædam conditiones sine quibus revelatio existere non potest, quamvis iis positæ non constet illam existere, ideoque vocantur negativæ.

Illæ vero conditiones sunt: 1° ut doctrina quæ tanquam revelata profertur non sit evidenter absurda; nam quod est absurdum falsum est, et a Deo revelari non potest. 2° Requiritur ut præcedenti revelationi certæ non sit opposita, quia repugnat Deum sibi contradicere: attamen quasdam leges positivas ad tempus duraturas concedere, alias eis substituere, et revelationem obscure factam clarius deinceps manifestare potest. 3° Requiritur, saltem ordinariè, ut ii quibus revelatio facta dicitur, sint probi, pii et virtutibus conspicui; licet enim impios ad declarationem veritatis Deus cogere possit, repugnat tamen illum, ad revelandam instituendamque religionem sanctam, eorum uti ministerio qui tanquam peccatores publicæ habentur. 4° Requiritur ut doctrina quæ velut revelata exhibetur, ad Dei gloriam et hominis felicitatem conducat; si enim ad finem perversum tenderet, vel cupiditatibus faveret, a Deo venire non posset.

Notæ positivæ sunt signa quædam extrinseca et velut litteræ testimoniales, digito Dei subscriptæ ipsiusque sigillo munitæ, quibus infallibiliter judicatur præcones revelationis ab eo missos fuisse et nomine ipsius loqui. Signa hæc vocantur credibilitatis motiva. Necesse est ut sint: 1° sensibilia, et quædam saltem omnium captui accommodata; alioquin simplices et imperiti revelationem prudenter cognoscere non possent; 2° certa et inconcussa, ut omnem tollant dubitationem et ad fidem proxime disponant.

Plurima autem numerantur signa externa, nempe miracula, prophetiæ, martyres, mira religionis propagatio, etc. Primum et præcipuum locum tenent miracula et prophetiæ, de quibus valde litigant cuncti revelationis

hostes. Nobis igitur de illis paulo fusius in duplici articulo disserendum est.

ARTICULUS PRIMUS.

DE MIRACULIS.

Hanc gravis momenti quæstionem sub uno tantum respectu investigaturi sumus, quatenus scilicet miraculum exhiberi potest ut veræ religionis demonstratio relative ad nos, et examinaturi sumus: 1° quid sit miraculum; 2° an sit possibile; 3° an certo cognosci possit; 4° an vim habeat probandi veram esse doctrinam in cujus gratiam patratur.

Miraculum igitur consideraturi sumus in genere, a cunctis peculiaribus factis abstrahendo nec non a potestate sive angelorum, sive dæmonum.

§ I. Quid sit miraculum.

Miraculum a *mirando* sic dicitur, quia, juxta omnes, est factum aliquod insolitum et mirandum. Certum est tamen omnia facta quæ mirationem movent et excitant, non ideo esse miracula: nam multa quasi inviti miramur quæ sunt naturalia, qualia sunt stupendi effectus electricitatis et magnetis, apparitiones cometarum, auroræ boreales, subtilitates nonnullorum ludentium, *des joueurs de gobelets, des faiseurs de tours de passe-passe*, etc.

Philosophi autem et theologi non sibi concordant in assignando legitimam et accuratam miraculi definitionem: præcipuas eorum opiniones referemus, deinde nostram statuemus.

1° *Locke*, philosophus Anglus, in opere gallice inscripto *Christianisme raisonnable*, definit miraculum: *Opus sensibile quod cursui naturæ contrarium et divinum judicial spectator*. At illa definitio admitti non potest; ex ea enim sequeretur idem opus fore simul miraculum et non miraculum, prout judicaretur ab adstantibus.

2° Clarke, alter celeberrimus Anglus, *Traité de l'existence de Dieu*, t. III, c. 19, miraculum definit: *Opus contrarium cursui consueto naturæ, id est, regularibus et constantibus legibus juxta quas Deus regit orbem universum, productum interventu intelligentiæ homini superioris*. Hæc definitio a multis theologis admittitur, et nihil continet propter quod rejici debeat.

3° Houtteville, in suo tractatu dicto *La religion chrétienne prouvée par les faits*, definit miraculum, l. 1, c. 6: *Un événement singulier produit hors de l'enchaînement des causes naturelles*. Postea, confutans Spinosam, qui contendebat miracula esse impossibilia quia Deus sua decreta mutare non potest, dicit supponi posse Deum in ipso mundi exordio, universas condendo leges quibus regerentur corpora, non ad solum ordinem physicum attendisse, sed etiam ordinem moralem et seriem eventuum quibus vera religio confirmanda esset inter homines, quasdam simul instituisse leges occultas quæ, in determinatis circumstantiis, extraordinarios producerent effectus quos miracula vocamus. Hæc hypothesis, inquit, minime repugnat; nam Deus, qui libere leges universi orbis condebat, quas volebat exceptiones eis apponere poterat: in ea autem hypothesi, decreta sua non mutat, miracula operando, siquidem ea prævidit, voluit et ab initio mundi decrevit. Hæc miracula nihilominus vim habent probandi; cum enim sint eventus extraordinarii, licet naturalium consecutaria, voluntatem Dei evidenter manifestant, quia casu fortuito cum circumstantiis in quibus patrantur coincidere non possunt: quis, v. g., dicere vellet solo casu fortuito fieri posse ut ad vocem ejusdem hominis cæci videant, surdi audiant, muti loquantur, claudi ambulent, morbi pellantur, mortui resurgant, etc., etiamsi effectus isti ex legibus ab initio conditis orirentur? Revera igitur dicendum est cum magis Pharaonis: *Digitus Dei est hic*, Exod. VIII, 19. Ergo.

In opere dicto *Palingénésie philosophique*, Carolus Bonnet sententiam profert quæ ad hanc accedit quoad substantiam.

Ad hanc hypothesim Houtteville, quam ipse non admittit nisi ut possibilem, recurrere non necesse est ut Spinosæ argumentum funditus evertatur. Ideo enim, juxta Spinosam, Deus patrare non potest miracula, quia, ex una parte, leges naturæ sunt ipsius decreta, et ex altera parte decreta sua mutare non potest: sed, admissis duabus his præmissis, nihilominus Deus patrare potest miracula leges naturæ suspendendo; ab initio enim discernere potuit quod in tali circumstantia has suspenderet leges: atqui tunc, eas suspendendo, sua non mutat decreta, sed e contra ea perficit et absolvit, ut manifestum est.

Præterea hypothesis ab Houtteville excogitata 1° nullo innititur fundamento, siquidem nihil in illius gratiam affertur, præter meram possibilitatem; 2° adversatur vulgari hominum opinioni, qui omnes persuasum habent miraculo universalibus naturæ legibus derogari; 3° verbis actibusque Christi et Apostolorum consentanea non videtur: dicitur enim de illis quod miracula operarentur, ventis et mari imperando, infirmos curando, mortuos suscitando, opera faciendo, etc. Ergo.

Qui plura de miraculorum natura et speciebus accurate voluerit noscere, adeat Bened. XIV, *de Canoniz. Sanctorum* l. 4, part. 1, cap. 1 et seq.

Miraculum igitur recte definitur: *Opus externum, consuetis naturæ legibus contrarium, et vires humanas superans*.

Dicitur 1° *opus externum*, quia debet esse sensibile et omnibus cognitu facile; alioquin clara et evidens revelationis nota esse non posset.

Dicitur 2° *consuetis naturæ legibus contrarium*; his verbis a quibuscumque naturalibus operibus distinguitur et sigillum Dei esse intelligitur, saltem ex natura sua, ut ex dicendis patebit.

Dicitur 3° *vires humanas superans*; non vero asserimus illud vires angelicas necessario superare.

§ II. An miraculum sit possibile.

PROPOSITIO.

Miraculum, prout illud definivimus, est possibile.

Prob. Miraculum, ex dictis, nihil aliud est quam derogatio consuetis naturæ legibus : at Deus, qui est auctor legum naturæ, eis pro nutu suo derogare potest, sive per se immediate, sive per delegatum.

Præterea, si eis derogare non posset, maxime propter suam immutabilitatem, ut aiunt increduli post antesignanum suum Spinosam : verum hæc ratio nulla est, siquidem, ut jam notavimus, Deus, condendo leges suas, ab æterno statuere potuit se eis in talibus vel talibus circumstantiis derogaturum esse. Ergo, etc.

Unde sic ipse civis Genevensis, omnis religionis revelatæ hostis infensissimus, *Lettre 3e de la Montagne* :

« Dieu peut-il faire des miracles? c'est-à-dire peut-il
» déroger aux lois qu'il a établies? Cette question, sérieusement traitée, serait impie, si elle n'était absurde :
» ce serait faire trop d'honneur à celui qui la résoudrait
» négativement, que de le punir; il suffirait de l'enfermer : mais aussi quel homme a jamais nié que Dieu
» pût faire des miracles?

Obj. Deus non potest turbare ordinem hujus mundi, quem sapienter instituit : at operando miracula turbaret ordinem hujus mundi : ergo.

R. 1°. Nego maj. Deus enim pro libitu illum perturbare potest ordinem quem libere instituit, quem potuisset non instituire, quem mutare et destruere posset : porro certum est Deum ordinem hujus aspectabilis mundi libere instituisse, illum nunc mutare et etiam destruere posse : ergo 1°.

R. 2°. Nego min. Si enim Deus patrando miracula ordinem mundi turbaret, certe quia leges naturæ suspenderet : atqui ordinem mundi non ideo perturbat, quia

leges naturæ aliquando suspendit; lex enim contra quam peragitur miraculum in eo tantum casu particulari suspenditur, in cæteris vero casibus consuetos habet effectus : v. g., si ignis in fornace Babylonis tribus pueris pepercit, non ideo cessavit in aliis mundi partibus et in cæteris casibus objecta sibi exposita, juxta morem suum, comburere. Ergo.

§ III. An miraculum certo cognosci possit.

PROPOSITIO.

Miraculum certo cognosci potest.

Prob. Miraculum enim, ex dictis, est derogatio consuetis naturæ legibus : at certo cognoscere possumus consuetis naturæ legibus fuisse derogatum, si nempe consuetas naturæ leges circa nonnullos effectus certo noscamus, et clare videamus factum eis oppositum : porro hæc duo constare possunt; v. g., experientia omnium sæculorum constat solem quotidie ab oriente ad occasum declinare videri, nunquam pati eclipsim nisi luna ipsum inter et terram fuerit posita, ac proinde tempore novilunii; morbos pertinaces subito et absque remediis physice applicatis non sanari, mortuos non resurgere, etc. : si ergo videamus solem in medio cursus sui sistere, in tempore plenilunii eclipsim pati; ad solum hominis jussu conspiciamus morbos expelli, infirmitates curari, mortuos resurgere, nonne videmus aperte hæc extraordinaria facta consuetis naturæ legibus nobis bene notis esse contraria? Ergo, etc.

Dices cum rationalistis : Totam naturæ energiam omnesque leges ejus non cognoscimus : ergo temere affirmamus extraordinaria facta, quæ vocantur miracula, non esse effectus causarum naturalium nobis ignotarum.

R. Nego conseq. 1° Quamvis enim totam naturæ energiam cunctasque illius leges non cognoscamus, affirmare possumus, absque ullo errandi periculo, tales aut tales

effectus non esse consecraria alicujus legis naturalis nobis ignotæ; v. g., licet non percipiamus quid industria humana in sanandis morbis valeat, infallibiliter affirmamus pertinaces morbos ad jussum hominis expelli non posse. 2° Leges occultæ ex solis viribus naturæ agentes, effectus suos stupendos arbitrariis hominis verbis aut factis apprime conformes non producerent. 3° Leges naturæ debent esse constantes, uniformes et eosdem producere effectus in iisdem circumstantiis: at tales non essent illæ fictitiæ leges quæ in sinu naturæ delitescere supponuntur, siquidem, postquam per multa sæcula otiosæ exstitissent, in effectum subito erumperent, et statim in eandem relaberentur inertiam. 4° Repugnat Deum, auctorem naturæ, nos inducere in errorem: at, si facta supra descripta naturales essent effectus *energicæ* naturæ, seu quarundam legum occultarum, Deus nos induceret in errorem; siquidem omnes homines, stupenda hujusmodi videntes facta, invincibili feruntur propensione ad judicandum, quidquid ipsis obiciatur, talia facta naturæ vires superare. Ergo.

§ IV. An miracula habeant vim probandi veram esse doctrinam in cuius gratiam patratur.

PROPOSITIO.

Miracula certo existentia vim habent probandi veram esse doctrinam in cuius gratiam patratur.

Prob. Etenim 1° miraculum est effectus consuetis naturæ legibus derogans et speciali Dei auctoris naturæ actu productus vel permissus: at talis effectus evidenter probat veram esse doctrinam in cuius gratiam produci-
tur, quia haberi debet velut testimonium Dei eam confirmantis: supponatur enim homo qui annuntiet aliquam doctrinam ut divinam et polliceatur se, in illius confirmationem, mortuum suscitaturum aut quoddam aliud portentum operaturum; si effectus promissionem

sequatur, nonne universorum oculis clare patebit Deum hanc prædicationem sigillo suo munire? Errorem enim sic obfirmare non potest: ergo. Unde civis Genevensis, *Emile*, lib. 4: « Qu'un homme vienne nous tenir ce langage: Mortels, je vous annonce la volonté du Très-Haut; reconnaissez à ma voix celui qui m'envoie. J'ordonne au soleil de changer sa course, aux étoiles de former un autre arrangement, aux montagnes de s'aplanir, aux flots de s'élever, à la terre de prendre un autre aspect: à ces merveilles, qui ne reconnaîtront pas à l'instant le Maître de la nature? elle n'obéit point aux imposteurs. » Ergo.

Et vero negari non potest Deum voluntates suas hominibus per ministerium legatorum manifestare posse. Quemadmodum autem principes litteras commendatitias appositione sigilli regii authenticas faciunt, ita et Deus missionem legatorum suorum aliquo signo certam facere debet: at nullum excogitari potest signum magis divinum et sensibile quam miraculum. Itaque, vel miracula vim habent, etc., vel dicendum est Deum voluntates suas per ministerium legatorum certo manifestare non posse: hoc autem posterius admitti nequit: ergo.

2° Propensio universalis, constans et invincibilis ut firmum veritatis argumentum haberi debet: at propensione universali, constanti et invincibili ferimur ad judicandum miracula divinæ voluntatis esse signa splendidissima; cum enim sciamus Deum esse mundi rectorem et legum quibus regitur conditorem, ubi videmus eas interrumpi vel suspendi, v. g., morbos ad vocem hominis fugere, cæcos videre, claudos ambulare, mortuos resurgere, etc., invincibili propensione ferimur ad judicandum ea divina virtute fieri, et dicimus sicut incantatores Pharaonis: *Digitus Dei est hic*. Hinc omnes populi persuasum semper habuerunt præcipua religionis momenta esse divina miracula; hinc confessio philosophi Genevensis, qui in sua impietate dicebat se nolle videre miraculum, ne insanus præ stupore fieret. Hæc sunt ipsius verba de extraordinariis sanationibus loquen-

tis, 3° *Lettre de la Montagne, Mélanges* : « Il y a pourtant, » je l'avoue, des choses qui m'étonneraient fort, si j'en » étais le témoin... Au reste, quelque frappant que pût » me paraître un pareil spectacle, je ne voudrais pour » rien au monde en être témoin; car que sais-je ce qu'il » pourrait en arriver? Au lieu de me rendre crédule, » j'aurais grand'peur qu'il ne me rendit que fou. » Ergo.

3° Divina Providentia, omnia in ordine morali sicut et in ordine physico gubernans, permittere non potest piissimos homines in errorem invincibilem induci : at si miracula vim non haberent probandi, etc., Deus permetteret piissimos homines in errorem invincibilem induci. Etenim quid Deo magis placeat attente observantes, si advertant miracula in gratiam alicujus doctrinæ patrari, invincibili propensione feruntur ad judicandum eam a Deo venire, et adversus conscientiam dictamen se ire arbitrarentur, nisi corde et animo ei subscriberent : ita ut cum Hugone a Sancto-Victore, lib. *De Trinitate*, dicere possent : « Domine, si error est, a teipso decepti sumus; » ista enim in nobis tantis signis et prodigiis confirmata » sunt et talibus, quæ non nisi per te fieri possunt : » ergo 3°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Multi non experiuntur propensionem qua contendimus impelli homines ad judicandum miracula divinæ voluntatis esse signa. Ergo.

R. 1°. *Nego ant.* Quod enim omnium populorum consensu firmatur, ut vox naturæ haberi debet : atqui consensus omnium populorum testatur omnibus inesse propensionem ad judicandum, etc. Ipsi deistæ fatentur religionem esse divinam si tot firmetur miraculis quot in gratiam religionis judaicæ et christianæ facta esse dicuntur : Spinoza solebat dicere, referente *Boyle* in suo *Dictionario*, fidem christianam se amplexurum esse si resurrectionem Lazari certam existimaret : hæc igitur

miracula rejiciunt, non autem negant propensionem qua ferimur ad judicandum, etc.

R. 2°. *Nego conseq.* Plures enim negaverunt ex relatione sensuum demonstrari posse corpora existere; alii dixerunt nullum amorem erga parentes esse præscriptum : attamen inde concludere non licet propensionem qua ferimur ad judicandum corpora existere, vel amorem parentibus debitum, non esse naturalem : ergo pariter, etiamsi plures miraculis non moverentur, non ideo inferendum foret naturalem in nobis non esse propensionem ad judicandum ea divinæ voluntatis esse signa. Ratio autem cur increduli miraculis non moveantur, est quia doctrina iis confirmata cupiditatibus adversatur.

Inst. Forte hanc propensionem diabolus producit, ut nos decipiat, ergo.

R. Nego suppositionem. Illa sententia admitti non potest quæ omnem tolleret certitudinem physicam et moralem : atqui hæc sententia omnem tolleret, etc. Si enim admittatur diabolus per quamdam propensionem invincibilem ad fidem mendacibus portentis adhibendam nos determinare, semper nobis timendum erit ne sic per aliquam diabolicam artem deludamur, et ita omnis certitudo corruet : Deus autem id permittere non potest respectu totius generis humani. Ergo.

Obj. 2° cum Rousseau, Émile, lib. 4 : « Apôtre de la vérité, qu'avez-vous donc à me dire dont je ne reste pas » le juge? Dieu lui-même a parlé : écoutez sa révélation. » C'est autre chose. Dieu a parlé : voilà certes un grand » mot. Et à qui a-t-il parlé? Il a parlé aux hommes. » Pourquoi donc n'en ai-je rien entendu? Il a chargé » d'autres hommes de vous rendre sa parole. J'entends » ce sont des hommes qui vont me dire ce que Dieu a » dit. J'aimerais mieux avoir entendu Dieu lui-même; » il ne lui en aurait pas coûté davantage, et j'aurais été » à l'abri de la séduction. Il vous en garantit en manifestant la mission de ses envoyés. Comment cela? Par » des prodiges. Et où sont ces prodiges? Dans les livres. » Et qui a fait ces livres? Des hommes. Et qui a vu ces